

KS. MARIAN ZAJĄC

MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA *COACHINGU*
PRZEZ NAUCZYCIELA RELIGII W PRACY
Z OSOBAMI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

POSSIBILITIES FOR USING *COACHING* BY A TEACHER OF RELIGION
WORKING WITH DISABLED PEOPLE

A b s t r a c t. This article presents a proposal for how a religion teacher can be involved in the work of assisting pupils with various disabilities through a coaching strategy commonly used in education. The study will be based on a narrative stating that activating spiritual motives in overcoming limitations related to a congenital or acquired disability can bring good results, especially when other activities prove to be insufficient. The material presenting this issue will be selected studies on coaching and publications related to the theology of disability. First, a short analysis of the existing proposals will be made, and then specific ways of acting will show how a teacher can apply the coaching strategy to help people with disabilities. The ultimate motivation for such activity is the fact that everyone is called to do good by patiently bearing their own limitations and helping those who suffer from personal disabilities.

Key words: *coaching*; disabled person; teacher of religion.

Translated by Jan Kobyłecki

Po okresie wyciszenia, obecnie pojawia się w dyskusjach teologicznych coraz częściej temat cierpienia związanego z niepełnosprawnością fizyczną lub intelektualną, która je powoduje. Nie ulega wątpliwości, że wraz z wielowymiarowym cierpieniem wchodzimy w specyficzny obszar, który zawiera w sobie cechę tajemnicy wymykającej się skutecznie naukowemu dyskursowi. Nie oznacza to jednak, że trzeba zrezygnować z kompleksowych rozwiązań

teoretycznych i praktycznych w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin¹. Ekstremalną sytuację, w jakiej postawiło ich życie, należy przemieniać w normalność, uławiając im zwyczajne funkcjonowanie w społeczności ludzkiej, bez traktowania ich położenia w sposób wyjątkowy. Papież Franciszek sugeruje wręcz, że w takich sytuacjach „jedyną skrajnością dozwoloną wierzącym jest ekstremalna miłość”². Ona może pokonać wszelkie bariery w ludzkiej komunikacji i w życiu wspólnotowym³. Prawdopodobnie musimy nieodwołalnie zasymilować prawdę, iż wielowymiarowe cierpienie związane z niepełnosprawnością skolonizowało już na stałe obszary życia społecznego i stało się jego niezastępowalną częścią⁴.

W niniejszym artykule zostanie przedstawiona propozycja, jak nauczyciel religii może wpisać się w dzieło wspomaganie wychowanków z różnorodnymi niepełnosprawnościami poprzez popularną aktualnie w edukacji strategię coachingu⁵.

1. SPOSOBY ZAINTERESOWANIA LUDŹMI, KTÓRYM CZEGOŚ BRAKUJE

Z satysfakcją należy przyjąć informację, że zainteresowanie sytuacją osób niepełnosprawnych zgłaszają różne gremia i planują podać rozwiązania systemowe. Do takich działań należy zaliczyć zarządzenie Prezesa Rady Ministrów RP w sprawie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich

¹ Por. A. KICIŃSKI, *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Lublin 2007, s. 21.

² FRANCISZEK, *Jedyną skrajnością dozwoloną wierzącym jest ekstremalna miłość. Homilia podczas Mszy św. odprawionej na stadionie egipskich Wojsk Ochrony Powietrznej 29.04.2017*, „L'Osservatore Romano” 5(2017), s. 12.

³ Zob. *Spoteczna psychologia piętna*, red. T.F. Heatherton, R.E. Kleck, M.R. Hebl, J.G. Hull, Warszawa 2007, s. 7.

⁴ Por. A. DULLES, *Blask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawła II*, tłum. A. Nowak, Kraków 2003, s. 152.

⁵ Anna Brzosko twierdzi, że już w starożytnych Atenach były obecne elementy coachingu, gdy Sokrates uczył Greków, jak lepiej żyć. Najpierw za pomocą pytań diagnozował potencjał umysłowy swoich uczniów oraz zachęcał do zastanowienia się nad sobą, a następnie pomagał się im rozwijać. Nie podsuwał im gotowych rozwiązań, ale naprowadzał na właściwą drogę. Por. A. BRZOSKO, *Coaching w edukacji – komu służy? Po co się to robi? Jak może to zmienić pomorską edukację? Praktyczne sposoby, w których pomoc coacha rozwiązuje problem*, [online] [dostęp: 25.04.2018]. Dostępny w Internecie: <http://defs.pomorskie.eu/documents>.

rodzin⁶. Powołany w tym celu zespół jest organem pomocniczym Rady Ministrów, a jego prace koordynuje pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Zaangażowanie wszystkich resortów państwa w ten projekt pozwala przypuszczać, że niepełnosprawność i związane z nią problemy będą przedmiotem troski wielowymiarowej w obszarze zdrowia, szkolnictwa, komunikacji, finansów, obszarów wiejskich i miejskich, sportu, turystyki, sztuki oraz religii⁷.

Do zadań zespołu należy analiza aktualnej sytuacji osób niepełnosprawnych oraz – co ważne – członków ich rodzin ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do edukacji, kultury, zatrudnienia oraz świadczeń zdrowotnych. Ważnym zadaniem stało się poszukiwanie kompleksowych rozwiązań w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin z uwzględnieniem postanowień konwencji o prawach osób niepełnosprawnych oraz przygotowanie propozycji rozwiązań legislacyjnych mających na celu poprawę istniejącej sytuacji takich osób⁸.

Można zakładać, że od strony organizacyjno-prawnej sytuacja znajduje się pod kontrolą najważniejszych agend demokratycznego państwa, ale człowiek oprócz wsparcia prawno-ekonomicznego potrzebuje pomocy duchowej, aby radzić sobie z meandrami swojej niepełnosprawności. Dlatego ważne jest także zaangażowanie Kościoła katolickiego, który do wspólnego dzieła oddeleguje swoich przedstawicieli dobrze przygotowanych do niesienia pomocy. Najbardziej predysponowani do tego zajęcia są niewątpliwie nauczyciele religii. Papież Franciszek przekonuje, że współczesny człowiek, stając wobec wielkich trudności, a szczególnie tej, związanej z niepełnosprawnością, sam siebie paraliżuje, nie chcąc wznieść się ponad swoją wizję Boga i rzeczy przez Niego stworzonych i naucza: „Ileż razy popadamy w rozpacz, nie chcąc uwierzyć, że wszechmoc Boga nie jest wszechmocą potęgi i władzy, ale tylko wszechmocą miłości, przebaczenia, życia”⁹. Papież także przekonuje, że tyl-

⁶ Zarządzenie nr 89 Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zespołu do spraw opracowania rozwiązań w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin, [on-line] [dostęp: 25.04.2018]. Dostępny w Internecie: <https://bip.kprm.gov.pl/kpr/bip-rady-ministrow/organy-pomocnicze/organy-pomocnicze-rady>.

⁷ W skład zespołu wchodzi przedstawiciele Ministra Zdrowia; Ministra Edukacji Narodowej; Ministra Finansów, Ministra Infrastruktury i Budownictwa, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministra Rozwoju, Ministra Sportu i Turystyki, Ministra Sprawiedliwości, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Tamże.

⁸ Por. tamże.

⁹ FRANCISZEK, *Jedyną skrajnością dozwoloną wierzącym jest ekstremalna miłość*, s. 12.

ko Jezus „przemienia rozpacz w życie, bo kiedy znika ludzka nadzieja, zaczyna jaśnieć nadzieja Boska: «Co niemożliwe jest u ludzi, możliwe jest u Boga» (Łk 18,27)”¹⁰.

Życie ludzi wierzących w świecie, naznaczonym pytaniami związanymi z niepełnosprawnością naszych sióstr i braci, musi doprowadzić do następującej refleksji zaproponowanej przez papieża Franciszka: „Na nic się nie zda zapełnianie miejsc kultu, jeśli nasze serca są pozbawione bojaźni Bożej i obecności Boga; na nic się nie zda modlenie się, jeśli nasza modlitwa skierowana do Boga nie przemienia się w miłość skierowaną do brata; na nic się nie zda wielka religijność, jeśli jej nie ożywia wielka wiara i wielka miłość; na nic się nie zda dbanie o pozory, ponieważ Bóg patrzy na serca i duszę (por. 1 Sam 16,7) i nie znosi obłudy (por Łk 11,37-54; Dz 5,3-4)”¹¹. Warto zapytać, przed jakim wyzwaniem staje współczesny katecheta w świetle tak radykalnej narracji papieskiej?

2. KATECHETYCZNE ZNAKI NADZIEI

Kiedy słyszymy o niepełnosprawności pojawiają się różne pytania. Odpowiedź na nie potrafi być tak wyrazista, że dzieli ludzi na różne grupy i kreuje przeciwstawne przekonania. Jedni sądzą, że są to ludzie, którzy są mniej szczęśliwi od nich. Inni utrzymują, że większość ich kontaktów społecznych opiera się na litości. Perspektywa własnej perfekcji zarówno fizycznej, jak również intelektualnej, prezentowana przez tzw. zdrową większość, wciąż zaskakuje takie osoby, które rozumieją sytuację niepełnosprawności. Przejawy dzielenia ludzi na tych, co są „sprawni” i „niesprawni” sprawiają, że niepełnosprawność stanowi istotny element obrazu współczesnego życia społecznego. Dobre inicjatywy, zamierzające do wyrównywania szans na równe traktowanie wszystkich ludzi, kruszą się często w zderzeniu z okrutną rzeczywistością systemów panujących w patologicznych rodzinach i toksycznych nieformalnych grupach, gdzie istnieje wciąż przyzwolenie na stygmatyzowanie osób z niepełnosprawnościami. We współczesnym świecie ogrom takiego cierpienia „używany jest jako argument negujący istnienie Boga lub Jego potęgę, mądrości i dobroci”¹².

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże, s. 13.

¹² Por. A. DULLES, *Blask wiary*, s. 152.

Niemniej smutna rzeczywistość rozwija się w trudnym środowisku bezideowych młodych osób, które stoją w opozycji do potrzeb otoczenia i brzydzą się bezradnością dzieci „gorszego Boga”. Dzisiaj można się też zderzyć w środowisku postępowych pedagogów ze słabą wiarą w skuteczność pracy z niepełnosprawnymi osobami oraz z równie słabą nadzieją na jakąkolwiek zmianę. Są to środowiska osób, które „coś tam” robiły, zachowując świadomość bezsensu swojej pracy. Proces zmiany bolesnych przekonań na temat świata ludzi niepełnosprawnych jest nadal bardzo utrudniony poprzez sprzeczne komunikaty ze środowiska wychowawczego, najbliższego otoczenia, a niekiedy własnej rodziny¹³. Tymczasem zatroskani wychowawcy z pasją przekazują niezmiennie komunikat, że początkiem niepowodzenia jest utrata wiary w człowieka, który ma takie samo prawo do rozwoju, szczęścia i miłości jak inni sprawni ludzie. Nie wolno tracić zapału w działaniach, które minimalizują nastawienie do życia w sposób roszczeniowy, promują przyzwolenie na wyuczoną bezradność oraz niską aktywność osób niepełnosprawnych. Niebywale efekty przynosi zmiana spostrzegania świata i kreowanie otaczającej rzeczywistości w taki sposób, aby ułatwić osobom niepełnosprawnym odkrycie dróg do ich osobistego sukcesu i samozadowolenia¹⁴.

Chociaż w Polsce funkcjonują trzy dokumenty regulujące prawa osób niepełnosprawnych: Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Karta Praw Podstawowych i Wartości Podstawowych przyjęta wraz z wejściem Polski do Rady Europy oraz Powszechna Deklaracja Praw Człowieka¹⁵, to od strony duchowej pozostaje wiele do zrobienia. Trzeba więc szukać nowych strategii działania w służbie osób niepełnosprawnych, także w zróżnicowanym środowisku edukacyjnym, ponieważ do tego wzywa wszystkich ludzi ich Stwórca¹⁶.

¹³ Zob. G. DRYŻAŁOWSKA, *Niepełnosprawność*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, red. T. Pilch, Warszawa 2004, s. 646-647.

¹⁴ Por. M. GOGACZ, *Niepełnosprawność lekcja miłości*, w: *Niepełnosprawność. Aspekty teologiczne*, red. M. Gogacz, A. Andrzejuk, Warszawa 1991, s. 18.

¹⁵ Zob. A. KICIŃSKI, *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną*, s. 435n.

¹⁶ Por. A. MALINA, *Niepełnosprawni w przekazie biblijnym*, w: *Osoby niepełnosprawne w życiu społeczeństwa i Kościoła*, t. 1, red. A. Bartoszek, D. Sitko, Katowice-Ruda Śląska 2003, s. 59.

3. ZAAKCEPTOWAĆ NIEAKCEPTOWALNE

W tworzeniu instrumentarium środków zaradczych, pozostających w służbie osób niepełnosprawnych, najpierw trzeba rozpoznać jej rodzaje¹⁷. Należy profesjonalnie zidentyfikować niepełnosprawność wrodzoną i nabytą oraz problemy z tym związane. Ważne jest pozyskanie informacji, kto sobie lepiej radzi w życiu: ludzie, którzy urodzili się niepełnosprawni, czy też tacy, którzy niepełnosprawność nabyli? Można bowiem wyodrębnić określone grupy problemów osób niepełnosprawnych od urodzenia i tych, którzy niepełnosprawnymi się stali¹⁸.

Niepełnosprawność, towarzysząca człowiekowi od urodzenia, wpływa na funkcjonowanie i postrzeganie siebie. Znaną są psychologiczne konsekwencje życia z niepełnosprawnością, do których zalicza się na przede wszystkim niską aktywność życiową wynikającą z niskiej motywacji. W sytuacji, kiedy osoba niepełnosprawna jest wyřęczana, obsługiwana, nadmiernie chroniona przed toksycznym światem, może brakować jej powodów do samodzielnego działania i podejmowania aktywności. Niezwykle groźna sytuacja wytwarza się wtedy, gdy najbliżsi, zamiast uczyć dziecko samodzielności, przekonują swoim zachowaniem, że jest ono pokrzywdzone przez los i właśnie z tego powodu wszystko mu się należy¹⁹. Niestety, taka postawa jest również premiowana w polskim prawodawstwie i przepisach, które dają przywileje osobom biernym, a nie aktywnym. Dlatego problem niskiej samooceny dotyka niepełnosprawnych, którzy są nadmiernie wyřęczani a otoczenie utrudnia możliwość decydowania o własnym życiu.

Wielkim powodem marginalizacji niepełnosprawnych w życiu społecznym są ich słabsze kompetencje społeczne. Dzieje się tak dlatego, że wielu z nich spędzało czas w hermetycznym środowisku niepełnosprawnych, albo ich nauka była prowadzona trybem indywidualnym. Utrudniło im to poznawanie i nawiązywanie relacji społecznych, a przede wszystkim odsunęło w czasie eksperymentowanie ze swoją rolą życiową. Wyuczone traktowanie niepełnosprawności, jako pretekstu do bierności, powoduje błędne koło, ponieważ taka

¹⁷ Por. G. DRYŻAŁOWSKA, *Niepełnosprawność*, s. 647.

¹⁸ Zob. M. BARA, *Po co niepełnosprawnym coaching?* [on-line] [dostęp: 10.05.2018]. Dostępny w Internecie: https://marta.bara.pl/coaching_niepełnosprawnych.

¹⁹ Zob. A. RAYZACHER-MAJEWSKA, *Znaczenie wspólnoty w życiu rodziców dziecka z niepełnosprawnością*, w: *Nieoceniona wartość osoby*, red. A. Jasnos, M.L. Opiela, Lublin 2018, s. 134.

osoba nie dąży do rozwoju oraz alienuje się z życia społecznego²⁰. Przedłużanie takiego funkcjonowania sprawia, że coraz trudniej zadziałać u takiej osoby na rozwój duchowy i szeroko rozumiany rozwój religijny.

W chwili pojawienia się niepełnosprawności nabytej w trakcie życia mogą jej towarzyszyć podobne konsekwencje psychologiczne. „O ile z wrodzoną niepełnosprawnością człowiek funkcjonuje od zawsze, o tyle niepełnosprawność nabyta jest z reguły silnym urazem psychicznym”²¹. Bez względu na to, czy nabycie niepełnosprawności było gwałtowne, czy wynikało z postępującej choroby, pogarszający się stan zdrowia wiąże się z koniecznością zmiany dotychczasowego postrzegania siebie.

Na każdym z etapów potrzebne jest duchowe wsparcie, ponieważ doznaniu niepełnosprawności towarzyszy wiele negatywnych emocji. Wtedy człowiek ma dużą potrzebę bliskości i akceptacji. Uświadomienie sobie ograniczeń, wynikających z niepełnosprawności, jest doświadczeniem ogromnej straty. Najczęściej dochodzi wtedy do zmiany obrazu siebie i najczęściej do znacznego obniżenia samooceny. Może uruchomić się dążenie do poznania własnych ograniczeń albo groźne wypieranie niepełnosprawności, gdyż niepełnosprawny dostrzega trudności, czuje się zagrożony oraz przestaje się identyfikować z osobami pełnosprawnymi. Najczęściej buntuje się i nie chce należeć do grona osób niepełnosprawnych. Może także dojść do unikania aktywności w obawie przed projektowaną podświadomie porażką²². Dlatego motywacja duchowa jest na tym etapie trudna do przecenienia. Przełomem może być spotkanie z inną osobą niepełnosprawną, która nauczyła się efektywnie funkcjonować i z którą można się identyfikować. W przeciwnych wypadkach istnieje ryzyko, że pojawią się zachowania hamujące proces przystosowania się, które są związane z negatywnym stosunkiem do siebie i nieakceptowaniem swojego ciała²³.

Duchowa terapia powinna prowadzić do działań, których końcowym efektem będzie przystosowanie do niepełnosprawności²⁴. Dzieje się tak wtedy,

²⁰ Por. tamże.

²¹ Zob. M. BARA, *Po co niepełnosprawnym coaching?* [on-line] [dostęp: 10.05.2018]. Dostępny w Internecie: https://marta.bara.pl/coaching_niepełnosprawnych.

²² Por. J. MALINOWSKA, *Kompetencje komunikacyjne nauczycieli jako wyznacznik poczucia podmiotowości uczniów w szkole. Diagnoza – biograficzny wymiar ich uformowania*, Wrocław 2008, s. 33.

²³ Zob. JAN PAWEŁ II, *Audienca środowca z dnia 20 VII 1983 r.*, w: *Jan Paweł II. O cierpieniu. Wypowiedzi Ojca Świętego do chorych i pracowników służby zdrowia*, cz. 2: (1982-1984), Niepokalanów 1988, s. 111.

²⁴ JAN PAWEŁ II, *Encyklika Redemptor hominis. 4 III 1979*, w: *Encykliki Ojca Świętego*

kiedy niepełnosprawność zostaje uznana przez taką osobę jako jedna z jej cech charakterystycznych. Również na skutek motywacji religijnej informacje o niepełnosprawności przestają wywoływać negatywne emocje, gdyż można wskazać wiele wybitnych osób dla ludzkości, które z tego faktu uczyniły misję swojego życia i osiągnęły znaczące sukcesy²⁵. Inspirowany motywacją religijną wzrost poczucia własnej wartości sprawia, że zamiast rezygnacji i zniechęcenia pojawia się ukierunkowanie na problem. Aby uruchomić taki proces, należy sięgać po skuteczne metody, również po coaching.

4. POSTULOWANE OBSZARY AKTYWNOŚCI COACHINGOWEJ

Słowo coaching (z ang. *coaching* – korepetycje, trenowanie) oznacza interaktywny proces rozwoju, poprzez metody związane przede wszystkim z psychologią²⁶. Polega na uruchomieniu procesu decyzyjnego w celu zaspokajania potrzeb wybranej jednostki ludzkiej pozostającej w widocznym paraliżu decyzyjnym²⁷. Choć i tzw. coachowie pracują z osobami związanymi szczególnie z biznesem, rozwojem kariery, finansami, zdrowiem, to jednak coraz popularniejszy staje się coaching w obszarze oświaty i edukacji, połączony integralnie z relacjami interpersonalnymi.

Dzięki zabiegom coachingowym uczniowie mogą zyskać szansę na ustalenie bardziej konkretnych celów edukacyjnych, podjęcie trafniejszych decyzji oraz wsparcie się w życiowych wyborach na swoich naturalnych umiejętnościach, które z różnych przyczyn mogą być niedostrzegane lub zablokowane. Coaching może stać się pożytecznym procesem, którego głównym celem jest wzmocnienie osoby niepełnosprawnej oraz systemowe wspieranie jej w samodzielnym dokonywaniu zamierzonej zmiany życiowej w oparciu o własne zasoby²⁸.

Strategicznym celem coachingu jest wykorzystanie w konkretnej osobie istniejących zasobów wiedzy i umiejętności, a następnie odpowiednie zmoty-

Jana Pawła II, Kraków 2005, nr 14.

²⁵ Por. E. DOMAGAŁA-ZYŚK, *Kształtowanie adekwatnych postaw wobec osób niepełnosprawnych*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 923.

²⁶ Por. M. ATKINSON, R. CHOIS, *Coaching krok po kroku*, Warszawa 2009, s. 54.

²⁷ Zob. *Encyklopedia coaching*, [on-line] [dostęp: 20.05.2018]. Dostępny w Internecie: <http://encyklopediacoachingu.pl/haslo230,pytania-w-coachingu>.

²⁸ Por. tamże.

wowanie i towarzyszenie uczniowi w celowym usprawnianiu jego funkcjonowania²⁹. Ważnym jest fakt, iż coaching jest zorientowany wyłącznie na teraźniejszość i przyszłość, ponieważ przeszłości nie możemy zmienić, np. w przypadku zaistnienia w przeszłości stanu niepełnosprawności. Coaching pomaga przekraczać ludzkie bariery, rozszerzać strefę komfortu, poznać lepiej samego siebie, podnieść poczucie własnej wartości, znaleźć równowagę pomiędzy własnym życiem a innymi osobami czy osadzić się z wyborami żywymi w motywacji religijnej³⁰.

Tak zwany coach nie musi mieć doświadczenia ani specjalistycznej wiedzy w dziedzinie, która jest przedmiotem podejmowania decyzji, ale posiadanie wiedzy specjalistycznej może być pomocne w tym procesie. Relację coacha z uczniem lub rodzicem można określić jako partnerską, ponieważ nie podchodzi on do konkretnej osoby z pozycji eksperta, autorytetu czy osoby uzdrawiającej. Jest raczej moderatorem, który pozwala na wspólne ustalenie celu, zakresu i oczekiwań w podejmowanej pracy.

Wielu nauczycieli religii zostało już przeszkolonych w technikach procesu coachingowego i posiadają oni uprawnienia coacha. Oprócz efektów wychowawczych, wynikających z systematycznej działalności katechetycznej, ewentualne korzyści z coachingu w przestrzeniach katechetycznych mogą być mierzone wzrostem samodzielności, aktywności, ukierunkowania na rozwój własny i pracę wychowawczą nad mocnymi stronami osobowości. Skuteczny coaching, prowadzony przez nauczyciela religii, może także idealnie wpasowywać się w naturalny proces radzenia sobie z niepełnosprawnością na etapie procesu przystosowawczego, kiedy od drugiej osoby nie oczekuje się niczego więcej, poza zwyczajną obecnością i akceptacją³¹.

Wydaje się także, że rola coacha, który jest osobą duchowną lub świeckim nauczycielem religii, polega na stworzeniu szerszej i często bardziej obiektywnej perspektywy patrzenia na zagadnienie niepełnosprawności i związane z nim dyskomfortu życia w perspektywie religijnej. Poprzez instrumentarium oddziaływań duszpasterskich coaching nie musi koncentrować się bezpośrednio na redukowaniu psychicznego bólu lub smutku ani na niesieniu pomocy doraźnej w problemach psychicznych lub emocjonalnych, ale może

²⁹ Por. M. WILCZYŃSKA, J. KUĆKA, M. NOWAK, J. SAWICKA, K. SZTAJERWALD, *Moc coachingu. Poznaj narzędzia rozwijające umiejętności i kompetencje osobiste*, Gliwice 2011, s. 9.

³⁰ Por. I. KRASIEJKO, *Metodyka działania asystenta rodziny. Podejście skoncentrowane na rozwiązaniach*, Katowice 2010, s. 125.

³¹ Por. K. SPINK, *Cud, przestanie i historia. Jean Vanier i Arka*, Kraków 2008, s. 132.

polegać na prostej zmianie perspektywy patrzenia na niepełnosprawność z czysto ludzkiej na nadprzyrodzoną³².

Najbardziej oczekiwana sytuacja pojawi się wtedy, gdy niepełnosprawni, ośmieleni metodami i procesem coachingowym, obudzą w sobie nowe obszary motywacji i siły, aby uporządkować to, co mogą sami uczynić we własnej sprawie. Proces będzie można uznać za udany, kiedy po zakończeniu pracy coachingowej nastąpi zauważalne przenoszenie odpowiedzialności za życie w ręce niepełnosprawnego katechizowanego. Ukazanie chrześcijańskiej wizji choroby, cierpienia, słabości ludzkiej natury, może pomagać przezwyciężyć przewlekły stres związany ze stanem zdrowia, zauważalnymi defektami psychosomatycznymi i poczuciem niezасłużonego wykluczenia ze społeczności w pełni zdrowych osób³³.

Katecheta jako coach posiada ponadto ogromne możliwości oddziaływania na bezpośrednie otoczenie, które albo przystosowuje się do niepełnosprawności, albo podejmuje działania niewspierające lub wręcz blokujące aktywność niepełnosprawnego. Katecheta, szczególnie duchowny, który przewodniczy wspólnocie parafialnej i jest obecny w przestrzeni szkolnej, najczęściej zarządza duchowo zasobami ludzkimi na terenie jemu podległym. Posiada wiele styczności z różnymi grupami osób w najbliższym otoczeniu osób niepełnosprawnych, dzięki czemu może skutecznie podejmować nowe inicjatywy. Zmiany mogą dotyczyć z reguły najbliższych osób, ale nie tylko. Aktywność, inicjowana przez coaching, może być ważnym krokiem na drodze przystosowania niepełnosprawnego do jego otoczenia. Każda zmiana perspektywy z roli drugoplanowej, jaką jest niepełnosprawność, na rolę osoby odpowiedzialnej za siebie i swoje życie, będzie certyfikować słuszność podjętej aktywności coachingowej³⁴.

Wydaje się, że aktywność coachingowa nauczyciela religii może być adresowana do rodziców, których dotknęła i załamała psychicznie niepomyślna diagnoza lekarska. To on może zapewnić, że zmaganie się z rozpaczą lub

³² Postulowany proces coachingowy w przestrzeniach katechetycznych może ulegać zaburzeniu, gdy nauczyciel religii jako coach będzie musiał zmierzyć się z problemami natury psychicznej, podczas przyjmowania środków zmieniających świadomość, a także pewnych leków, w niektórych zaburzeniach neurologicznych oraz pod wpływem silnych przeżyć emocjonalnych. Dlatego konieczna jest współpraca z wieloma osobami, które pomogą minimalizować takie zagrożenia.

³³ Zob. M. ZAJĄC, *Katechetyczny przekaz o cierpieniu i śmierci inspirowany nauczaniem Jana Pawła II*, „Roczniki Teologiczne” 53(2006), z. 6, s. 132.

³⁴ Zob. P. MAKOSA, *Podstawowe kompetencje komunikacyjne katechety młodzieży*, w: *Katecheta – wychowawca młodzieży*, Kraków 2008, s. 5-23.

poczuciem winy jest reakcją normalną i znaną w historii chrześcijaństwa. Choroby i niepełnosprawność nigdy też nie były częścią planu Bożego (por. Rdz 1,27-28). Może także posłużyć się argumentacją biblijną, z której nie korzystają inni specjaliści, aby przekazać motywujące przesłanie: chociaż w tej chwili masz do czynienia z pewną stratą – twoje dziecko nie jest zdrowe, a ty przeżywasz trudne chwile – ale gdy uporasz się z emocjami, czas uleczy rany. Katecheta jako coach pełni trudną rolę w sytuacjach, gdy niepełnosprawność dziecka budzi w rodzicach poczucie winy, ponieważ nikt do końca nie wie, jaki wpływ na zdrowie mają dziedziczenie czy środowisko życia (zob. Prz 24,3). Wtedy musi uruchomić się jedyna możliwa ścieżka argumentacji – tłumaczenie religijne.

Rolą coacha jest zdecydowanie eliminowanie wyobcowania wśród osób naznaczonych niepełnosprawnością najbliższych. Pożądanym działaniem będzie próba stworzenia forum, na którym pojawi się możliwość rozmawiania z innymi ludźmi o aktualnych trudnościach. Dlatego należy zachęcać do poszukiwania wsparcia u innych osób, aby nauczyć porzucania strategii, że jest się w tym problemie samowystarczalnym. Znana sentencja biblijna głosi prawdę: „Prawdziwy towarzysz miłuje przez cały czas i jest bratem urodzonym na czasy udreki” (zob. Prz 17,17).

Pozostaje jeszcze ważna sprawa odpowiedzi na pytanie: jak niepełnosprawność jednego członka rodziny wpływa na inne relacje rodzinne³⁵. Niemal standardem staje się sytuacja, że choroba jednego dziecka radykalnie rzutuje na to, jak cała rodzina się odżywia, gdzie odpoczywa, kiedy się modli i ile czasu rodzice poświęcają każdemu z pozostałych dzieci³⁶. Gdy są zbyt pochłonięci opieką nad dzieckiem niepełnosprawnym, jego rodzeństwo może się czuć zaniedbywane albo cierpi na tym więź małżeńska. Dlatego coach musi zdecydowanie potwierdzić, że należy dbać o to, aby wszystkie dzieci miały niezachwiane poczucie, że są kochane tak samo i otrzymują tyle cennego czasu i wsparcia, ile jest im potrzebne do normalnego rozwoju³⁷.

Wydaje się także, że tylko coach, który jest nauczycielem religii, może zaproponować środek zaradczy o dużym potencjale skuteczności, jakim jest modlitwa. Jej terapeutyczna rola w sytuacji doświadczeń z niepełnosprawnością jest trudna

³⁵ Zob. więcej: G. BURZYŃSKA, *Psychologiczne mechanizmy radzenia sobie z niepełnosprawnością*, [on-line] [dostęp: 25.05.2018]. Dostępny w Internecie: www.dzieci.org.pl.

³⁶ Zob. R. BANDLER, J. GRINDER, V. SATIR, *Zmieniamy się wraz z rodzinami – o zdrowej komunikacji*, Gdańsk 1999, s. 37.

³⁷ Por. M. BARA, *Po co niepełnosprawnym coaching?*, [on-line] [dostęp: 25.05.2018]. Dostępny w Internecie: https://marta.bara.pl/coaching_niepelnosprawnych.

do przecenienia i wydaje się prawdziwą koniecznością³⁸. Regularne praktykowanie modlitwy pozwala na to, aby nie utracić optymizmu. Biblia obiecuje, że wszelkie rodzaje niepełnosprawności i inne choroby, dotyczące młodych i starych, wkrótce zostaną przez Boga usunięte (Ap 21,3-4).

Przeżywanie tajemnicy cierpienia, której przyczyną jest najczęściej jakaś niepełnosprawność w życiu osobistym i w funkcjonowaniu całego świata św. Jan Paweł II związał z tajemnicami Bożej opatrności³⁹. W katechezie na temat cierpienia napisał: „Radość przeplata się z bólem, mieszają się w naszym życiu kolce z różami. Niech Najświętsza Dziewica [...] naucza nas przemieniać w zasługę ten los, który często wiedzie nas, razem z Nią, pod krzyż”⁴⁰. Dnia 17 maja 1981 r. za pośrednictwem *Radia Watykańskiego* papież publicznie odmówił modlitwę *Regina coeli*, i zapewnił z perspektywy własnego cierpienia: „Zjednoczony z Chrystusem, Kapłanem i Ofiarą, składam moje cierpienie w ofierze za Kościół i świat”⁴¹. Taki dar pozostaje wielkim wsparciem dla wszystkich pochyłających się nad ludzką niepełnosprawnością, również tych w znaczeniowym kluczu coachingu.

Na końcu rozważań można zdecydowanie potwierdzić, iż beneficjentem zaangażowania się w strategię coachingu w edukacji religijnej jest także sam nauczyciel religii. Poprzez szkolenie może zdobyć wiele cennych umiejętności i zbudować nowe kompetencje. Nauczyciele religii zyskują wtedy zwiększone poczucie skuteczności swojego oddziaływania, ponieważ czują, że mogą wpływać na zmiany w osobowości niepełnosprawnego wychowanka. Wypracowują także umiejętność obserwowania dowodów zmian, wywołanych przez wykorzystanie coachingu. Mają szansę na nabycie umiejętności identyfikacji indywidualnych potrzeb wychowanków, a co za tym idzie umiejętności indywidualnego podejścia do uczniów, na podstawie rozpoznanych cech osobowości, temperamentu, stylu uczenia i systemu wartości. Otwartość na zmiany, nieustająca ciekawość, stałe poszukiwanie to jedne z cech innowacyjnego nauczyciela, umiejętnie wspierającego człowieka w rozwoju w sytuacji, gdy został on dotknięty niepełnosprawnością. Nauczyciel religii, który znajdzie w tym obszarze coś pożytecznego dla swoich uczniów, ubogaca i rozwija także siebie.

³⁸ Por. R. PANKIEWICZ, *Sztuka rozmawiania z Bogiem. Modlitwa a teoria komunikacji*, Kraków 2009, s. 152.

³⁹ A. NOWAK, *Jan Paweł II. 1920-2005. Ilustrowana biografia*, Kraków 2006, s. 78.

⁴⁰ Tekst za: J. PONIEWIERSKI, *Pontyfikat 1978-2005*, Kraków 2005, s. 52.

⁴¹ Por. tamże, s. 53.

*

Niepełnosprawność jednego człowieka domaga się osobistej odpowiedzi innej osoby, którą powinna być miłość. Żadna instytucja nie zastąpi ludzkiego serca, kiedy przychodzi zmagać się z przejawami niepełnosprawności. Nie można również sądzić, że Ewangelia usprawiedliwia bierność, gdyż natchniona narracja biblijna utwierdza w przekonaniu, że cierpienie spowodowane niepełnosprawnością jest apelem o miłosierdzie i współczucie dla wszystkich dotkniętych jakimkolwiek ograniczeniem. Adekwatna odpowiedź pełnosprawnych osób na problem niepełnosprawności musi składać się zatem z dwóch części. Jesteśmy wezwani do czynienia dobra poprzez cierpliwe znoszenie własnych ograniczeń oraz słuzenie pomocą tym, którzy cierpią z powodu osobistej niepełnosprawności⁴².

BIBLIOGRAFIA

- ATKINSON M. CHOIS R., *Coaching krok po kroku*, Warszawa 2009.
- BANDLER R. GRINDER J. SATIR V., *Zmieniamy się wraz z rodzinami – o zdrowej komunikacji*, Gdańsk 1999.
- BARA M., *Po co niepełnosprawnym coaching?* [on-line] [dostęp: 10.05.2018]. Dostępny w Internecie: https://marta.bara.pl/coaching_niepełnosprawnych.
- DULLES A., *Błask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawła II*, tłum. A. Nowak, Kraków 2003.
- BRZOSKO A., *Coaching w edukacji – komu służy? Po co się to robi? Jak może to zmienić pomorską edukację? Praktyczne sposoby, w których pomoc coacha rozwiązuje problem*, [on-line] [dostęp: 25.04.2018]. Dostępny w Internecie: <http://defs.pomorskie.eu/documents>.
- DOMAGAŁA-ZYŚK E., *Kształtowanie adekwatnych postaw wobec osób niepełnosprawnych*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 922-931.
- DRYŻAŁOWSKA G., *Niepełnosprawność*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, red. T. Pilch, Warszawa 2004, s. 646-649.
- Encyklopedia coachingu*, [on-line] [dostęp: 25.05.2018]. Dostępny w Internecie: <http://encyklopediacoachingu.pl/haslo230,pytania-w-coachingu>.
- FRANCISZEK, *Jedyną skrajnością dozwoloną wierzącym jest ekstremalna miłość. Homilia podczas Mszy św. odprawionej na stadionie egipskich Wojsk Ochrony Powietrznej 29.04.2017*, „L'Osservatore Romano” 5(2017), s. 12-14.
- GOGACZ M., *Niepełnosprawność lekcja miłości*, w: *Niepełnosprawność. Aspekty teologiczne*, red. M. Gogacz, A. Andrzejuk, Warszawa 1991, s. 14-41.
- KICIŃSKI A., *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną*, Lublin 2007.

⁴² JAN PAWEŁ II, *List apostołski Salvifici doloris*, w: *Wybór listów Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1997, nr 30.

- KRASIEJKO I., *Metodyka działania asystenta rodziny. Podejście skoncentrowane na rozwiązaniach*, Katowice 2010.
- MALINA A., *Niepełnosprawni w przekazie biblijnym*, w: *Osoby niepełnosprawne w życiu społeczeństwa i Kościoła*, t. 1, red. A. Bartoszek, D. Sitko, Katowice–Ruda Śląska 2003, s. 46-62.
- MALINOWSKA J., *Kompetencje komunikacyjne nauczycieli jako wyznacznik poczucia podmiotowości uczniów w szkole. Diagnoza – biograficzny wymiar ich uformowania*, Wrocław 2008.
- MAKOSA P., *Podstawowe kompetencje komunikacyjne katechety młodzieży*, w: *Katecheta – wychowawca młodzieży*, Kraków 2008, s. 5-23.
- NOWAK A., *Jan Paweł II. 1920-2005. Ilustrowana biografia*, Kraków 2006.
- PANKIEWICZ R., *Sztuka rozmawiania z Bogiem. Modlitwa a teoria komunikacji*, Kraków 2009.
- PONIEWIERSKI J., *Pontyfikat 1978–2005*, Kraków 2005.
- RAYZACHER-MAJEWSKA A., *Znaczenie wspólnoty w życiu rodziców dziecka z niepełnosprawnością*, w: *Nieoceniona wartość osoby*, red. A. Jasnós, M.L. Opiela, Lublin 2018, s. 131-142.
- SPINK K., *Cud, przesłanie i historia. Jean Vanier i Arka*, Kraków 2008.
- WILCZYŃSKA M. KUĆKA J. NOWAK M. SAWICKA J. SZTAJERWALD K., *Moc coachingu. Poznaj narzędzia rozwijające umiejętności i kompetencje osobiste*, Gliwice 2011.
- ZAJĄC M., *Katechetyczny przekaz o cierpieniu i śmierci inspirowany nauczaniem Jana Pawła II*, „Roczniki Teologiczne” 53(2006), z. 6, s. 131-144.

MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA *COACHINGU* PRZEZ NAUCZYCIELA RELIGII W PRACY Z OSOBAMI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

S t r e s z c z e n i e

Zainteresowanie sytuacją osób niepełnosprawnych zgłaszają różnorodne agendy rządowe oraz liczne kręgi oświatowe, które planują rozwiązania systemowe. Jednakże człowiek oprócz wsparcia prawno-ekonomicznego potrzebuje pomocy duchowej, aby radzić sobie z niepełnosprawnością. Najbardziej predysponowani do świadczenia takiej pomocy są nauczyciele religii ze względu na bezpośredni kontakt z takimi osobami w szkole. Aby uruchomić ten proces należy sięgać po skuteczne metody, również po coaching. Strategicznym celem coachingu jest wykorzystanie w życiu konkretnej osoby istniejących zasobów wiedzy i umiejętności, aby odpowiednio zmotywować ją do samodzielnego funkcjonowania. Coaching pomaga przekraczać istniejące bariery, poznać lepiej samego siebie, podnieść poczucie własnej wartości, znaleźć równowagę pomiędzy własnym życiem a innymi osobami czy osadzić się z wyborami życiowymi w motywacji religijnej. Wielu nauczycieli religii zostało już przeszkolonych w technikach procesu coachingowego. Wydaje się także, że rola coacha, który jest osobą duchowną lub świeckim nauczycielem religii, polega na stworzeniu szerszej perspektywy patrzenia na zagadnienie niepełnosprawności w wymiarze religijnym. Katecheta jako coach posiada ponadto ogromne możliwości oddziaływania na bezpośrednie otoczenie potrzebujących osób. Taką strategię podpowiada także przekaz biblijny, w którym Bóg wzywa człowieka do pokonywania życiowych trudności przy pomocy innych ludzi. Nauczyciel religii, który uaktywni się w tym obszarze, ubogaca i rozwija także siebie.

Słowa kluczowe: *coaching*; osoba niepełnosprawna; nauczyciel religii.